

توحید مفضل

گشتی های آفرینش در کلام امام صادق علیه السلام

www.ketab.ir

مؤلف: مفضل بن عمر

سرشناسه: مفصل بن عمر: قرن ۲ ق.
عنوان قرارداد: توحید مفصل فارسی
عنوان و نام پدیدآور: توحید مفصل: شگفتی‌های آفرینش در کلام امام صادق (ع) / مؤلف مفصل بن عمر.
مشخصات نشر: قم: انتشارات گل‌پوش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۱۹۲ ص. • شابک: ۹-۲-۶۸۷۸-۶۲۲-۹۷۸ • وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتاب حاضر در سال‌های مختلف، توسط ناشران و مترجمان متفاوت منتشر شده است.
عنوان دیگر: شگفتی‌های آفرینش در کلام امام صادق (ع).
موضوع: خدا -- اثبات • موضوع: الهیات • موضوع: آفرینش
رده‌بندی کنگره: B۲۷۱۷/۲ • رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۲۲ • شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی: ۵۸۵۱۰۵۰

توحید مفصل

شگفتی‌های آفرینش در کلام امام صادق (ع)

مؤلف: مفصل بن عمر

ناشر: انتشارات گل‌پوش

تنظیم و صفحه‌آرایی: لیلا شهریار

طراح جلد: سهیل صمدی بهرامی

لیتوگرافی: قم، نقش

چاپخانه: قم، وفا

نوبت چاپ: سوم، زمستان ۱۴۰۱

شمارگان: ۱,۰۰۰ جلد

قیمت: ۶۵۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۲-۶۸۷۸-۶۲۲-۹۷۸

مرکز پخش: تهران، ابتدای خیابان کارگر جنوبی، خیابان شهدای ژاندارمری،

پاساژ کوثری، طبقه‌ی هم‌کف، پلاک ۱۵، تلفن: ۰۹۱۳۰۷۰۳۸۰۳

«حق چاپ محفوظ و متعلق به ناشر می‌باشد.»

فهرست مطالب

۱۳	 مقدمه مصحح
۱۵	 مقدمه آیت الله شیخ محمدتقی شوشتری
۴۰	 مقدمه مترجم (علامه مجلسی)
۴۲	 علت پیداش کتاب
۴۴	 اعتراض مفضل بر ابن ابی العوجاء
مجلس اول: در بیان شگفتی های آفرینش انسان	
۴۷	 مخفی ماندن اسباب و علل هستی برای شکاکان
۴۹	 مذمت پیروان مانی
۵۰	 بیوگرافی مانی
۵۱	 هیئت هستی و شکل گیری اجزاء آن
۵۲	 خلقت انسان و تکون جنین در رحم
۵۳	 کیفیت ولایت جنین
۵۳	 غذای نوزاد
۵۴	 روئیدن دندان کودک
۵۴	 روئیدن مو در صورت مردان و حکمت آن
۵۴	 اختلاف اغذیه آدمی در دوره های مختلف و علت آن
۵۵	 برنایمدن ریش و راز آن
۵۶	 اثبات خدا
۵۷	 چرا نوزاد هنگام تولد فاقد عقل و قوه تشخیص است؟
۵۸	 منفعت گریه اطفال
۵۹	 فایده و حکمت سرازیر شدن آب دهان اطفال
۶۰	 آفرینش آلات توالد و تناسل

- ۶۰ حکمت در خلقت هر یک از اعضای بدن و فواید آنها.
- ۶۰ پندار واهی.
- ۶۱ چگونگی هضم غذا.
- ۶۲ مرحله آغازین رشد بدن و کیفیت تکون آن در رحم.
- ۶۳ شرافت انسان بر دیگر حیوانات.
- ۶۳ حواس پنج‌گانه در انسان و اسرار آفرینش آن.
- ۶۵ فقدان بینایی و خلل‌های آن.
- ۶۵ فواید شنیدن.
- ۶۶ راز محروم ماندن بعضی افراد از بینایی و شنوایی.
- ۶۶ حکمت خلق برخی از اعضاء به صورت فرد یا جفت.
- ۶۷ قدرت تکلم و عضوهای مربوط به صدا.
- ۶۸ فواید دیگر این اعضا.
- ۶۹ خلل‌هایی که در فقدان برخی آلات مذکور پدید می‌آورد.
- ۶۹ دستگاه فهم و ادراک.
- ۷۰ قرارگاه چشم.
- ۷۰ ساختمان دل.
- ۷۱ مغز در لوله‌های استخوان.
- ۷۳ وصف قلب.
- ۷۴ زوائد خوراکی‌ها.
- ۷۵ لطف اختلاف اوضاع دندان‌ها.
- ۷۵ حکمت در شد مو و ناخن.
- ۷۶ حکمت تخصیص روئیدن مو در برخی اعضا.
- ۷۶ رد بر پیروان مانی.
- ۷۷ حکمت در دوام جریان آب دهان.
- ۷۸ شهوت‌ها و لطف در خلقت آنها.

- ۸۱..... نقل قول اطبا در شرح احوال قوای آدمی.
- ۸۱..... گفتار در قوای نباتی.
- ۸۲..... خادمان قوه غاذیه.
- ۸۳..... مراتب چهارگانه هضم.
- ۸۴..... انقسام مدرکه به قوای ده گانه ظاهریه و باطنیه.
- ۸۶..... قوای باطن.
- ۸۶..... قوای ویژه انسان.
- ۸۷..... مراتب قوه عاقله.
- ۸۸..... مراتب قوه عملیه.
- ۸۹..... قوا و نیروهای درونی و باطنی.
- ۸۹..... فواید فراموشی.
- ۹۰..... منافع حیا.
- ۹۱..... الهام سخن.
- ۹۱..... فایده نوشتن.
- ۹۲..... تعلیم علوم.
- ۹۳..... حکمت در آنچه آدمی از داشتن آن ممنوع شده.
- ۹۴..... حکمت مخفی بودن زمان عمر.
- ۹۶..... منفعت امتزاج رؤیا با حق و باطل.
- ۹۷..... خلقت اشیا در جهت رفع نیاز انسان.
- ۹۸..... صلاح احوال در گرو کار و تلاش.
- ۹۹..... اهمیت آب و نان و فراوانی آب.
- ۱۰۰..... فایده آلام و بیماری‌ها.
- ۱۰۱..... راز ابتلای انسان به آلام.

مجلس دوم: در سگفتی‌های خلقت حیوانات

- ۱۰۴..... کیفیت بنای بدن حیوانات.

- ۱۰۷..... راز عدم احتیاج فرزندان حیوانات به پرستار
- ۱۰۸..... پای حیوانات و راه رفتن آنها
- ۱۰۸..... نعمت فرمانبری حیوانات از انسان
- ۱۰۹..... لطف در بی شعور ذی درندگان
- ۱۰۹..... لطف هراس درندگان از انسان
- ۱۱۰..... لطف در خلقت سگ و مهربانی کردن او بر صاحبش
- ۱۱۰..... حکمت در خلقت صورت حیوانات
- ۱۱۱..... منافع دم حیوان
- ۱۱۱..... فیل و اعضای آن
- ۱۱۲..... حقیقت زرافه
- ۱۱۴..... خلقت بوزینه
- ۱۱۵..... پوشش حیوانات و حکمت آن
- ۱۱۶..... حیوانات هنگام مرگ به اخفای جنبه خود می پردازند
- ۱۱۷..... هوش حیوانات
- ۱۱۷..... حيله روباه
- ۱۱۸..... حيله دلفین برای شکار
- ۱۱۹..... خلقت مورچگان و مرغان
- ۱۱۹..... کیفیت حيله شیر مگس
- ۱۲۰..... عنکبوت و حيله اش
- ۱۲۱..... کیفیت خلقت پرندگان
- ۱۲۲..... سبب بر آمدن طیور از تخم
- ۱۲۳..... چینه دان مرغان و منافع آن
- ۱۲۴..... رد بر ملاحظه
- ۱۲۴..... رنگ آمیزی پرهای مرغان
- ۱۲۴..... ساختمان پرهای پرندگان

۱۲۵	مرغان پا دراز و گردن دراز
۱۲۵	گنجشک و امثال آن
۱۲۶	حقیقت جغد و شب پره
۱۲۷	امتیاز شب پره از پرند
۱۲۸	منافع خفاش
۱۲۸	ابن تمره و حيله اش در کشتن مار
۱۲۹	زنبور عسل
۱۲۹	حقیقت ملخ و قوت و هجوم آن
۱۳۰	خلقت ماهی و حکمت در بسیاری نسل آن

مجلس سوم: در شگفتی های طبیعت

۱۳۳	رنگ نیلی آسمان
۱۳۳	فواید طلوع و غروب خورشید
۱۳۴	حکمت فصول چهارگانه سال
۱۳۶	تابش ماه و برخی فواید آن
۱۳۷	کیفیت حرکات ستارگان
۱۳۸	حکمت در ثوابت و سیارات
۱۳۹	شرح مترجم نسبت به اوضاع ثوابت
۱۴۰	ستارگان پنهان و حکمت اخفای آنها
۱۴۱	منافع و شمار ستارگان
۱۴۲	شرح حرکات افلاک توسط مترجم
۱۴۳	تصادف، نه
۱۴۴	مقدار شب و روز
۱۴۴	توضیح سخن حضرت در «طولانی ترین ایام»
۱۴۵	طلوع و غروب جدی و فرقدین در بعضی ممکنه
۱۴۷	سرما، گرما و منافع آن دو

- ۱۴۷ استدلال به بطوه حرکت خورشید بر صانع
- ۱۴۸ منافع وزش باد و نسیم
- ۱۴۸ هوا و اصوات
- ۱۴۹ عناصر اربعه
- ۱۵۱ طبع زمین و سنگ
- ۱۵۲ حکمت وسعت هوا
- ۱۵۴ منفعت ابر و صافی هوا
- ۱۵۵ منافع نزولات آسمانی
- ۱۵۷ حکمت خلق کوهها
- ۱۵۸ معادن و منافع آنها
- ۱۵۹ علت کمی جواهر
- ۱۶۱ فواید نباتات
- ۱۶۲ لطف در ربع حبوبات
- ۱۶۳ جنگ در نمو بعضی حبوب غلات
- ۱۶۴ خلقت نباتات و کیفیت وصول غذا به آنها
- ۱۶۴ حکمت در برگها و وصف آنها
- ۱۶۵ حکمت در هسته میوهها و گیاهها
- ۱۶۶ حکمتهای نهفته در بهار و خزان درختها
- ۱۶۶ شگفتی انار
- ۱۶۷ میوههای بزرگ از بوتههای کوچک و ضعیف
- ۱۶۸ شدت گرما برای رسیدن میوهها در زمان نیاز
- ۱۶۸ درخت خرما و فایدههای آن
- ۱۶۹ لطف وجود گیاهان دارویی
- ۱۶۹ ملهم شدن حیوان عذیم العقل به مداوای خود
- ۱۷۰ منافع اخس اشیا

خاتمه مجلس سوم ۱۷۱

مجلس چهارم: در مصالح وجود ناملايمات و مصايب

آفات و بلاها ۱۷۳

مفاسد عدم آفات ۱۷۴

اشکال‌هایی بر تدبیر آفرینش و پاسخ آنها ۱۷۵

اشکال دیگر ۱۷۷

مقدمه مصحح

امامان علیهم السلام چراغ هدایت و کشتی نجات برای امت هستند و اگر زمین خالی از حجت خدا باشد نابود می‌گردد. این اقیانوس بی‌کران علوم دارای الطافی از جانب خداوند متعال هستند که عقل از درک آن ناتوان است؛ در روایتی درباره علوم گسترده و بی‌کران ائمه هدی علیهم السلام از زبان حضرت صادق آمده:

من به آنچه در آسمان‌ها، زمین، بهشت و جهنم است، علم دارم و از وقایعی که قبلاً اتفاق افتاده، و بعداً روی می‌دهد، آگاهی دارم.^۱

با توجه به آنچه به عنوان نمونه ذکر شد، جای هیچ تعجبی نیست که بینیم از آن محزن علم الهی، علمی تراوش می‌کند که به اصطلاح این عصر، جزو معارف تجربی است.

از جمله آثاری که در این زمینه از لسان مبارک امام صادق علیه السلام صادر شده و هم اینک در دست ماست روایتی طولانی در توحید، معروف به «توحید مفضل»، که به واسطه یکی از شاگردان ممتاز امام صادق علیه السلام به جای مانده است.

راوی این کتاب یکی از تربیت یافتگان حوزه شکوفای شیعه «مفضل بن عمر جعفی کوفی» است. این دانشمند نامی کمال و فضیلت فراوان داشته و عمری با حضور در محفل امام صادق و امام کاظم علیهم السلام از مکتب سعادت بخش و ایشان درس معرفت آموخت. مفضل در زمره اصحاب خاص امامان بوده و در نزد آنان از موقعیت ویژه‌ای برخوردار بود. این روای بزرگوار آثار ماندگار از خود به جای گذاشت.

براساس آنچه در کتب رجال و تاریخ آمده، امامان شیعه در بزرگداشت و گرامی داشت مفضل سخن‌ها گفته و درها گشوده‌اند.^۲ از مجموع این روایات به خوبی روشن

۱. کافی، ج ۱، ص ۱۶۱.

۲. نک: بحارالانوار، ج ۴۷، ص ۳۹۵؛ الاختصاص، ص ۲۱۶؛ عیون، ۱، باب ۴، ج ۲۹.

می‌شود که مفصل مورد لطف و عنایت و وثوق ائمه علیهم السلام بود. با دقت در متن حدیث و معارف بلندی که امام علیهم السلام بیان فرموده، مقام علمی مفصل نیز آشکار می‌شود؛ زیرا پیامبران و امامان با هر مخاطبی به میزان فهم و دانش آنان سخن گفته‌اند.^۱

خوشبختانه توحید مفصل از دیرباز مورد توجه علما و بزرگان بوده و به زبان‌های دیگر ترجمه شده است. و برای بهره‌گیری فارسی‌زبانان دانشمند بزرگ و احیاگر میراث شیعه، علامه نامی «محمدباقر مجلسی علیه السلام» این کتاب پر ارزش را به فارسی ترجمه و در جای‌جای کتاب نکات ارزشمندی را تحت عنوان «مترجم می‌گوید» بدان افزوده است. از این کتاب چاپ‌های متعدد نشر یافته است. از آن جا که اغلب چاپ‌های موجود دارای اغلاط و اشتباهات چاپی بود، به دلیل ویژگی مختار این کتاب ما به تصحیح و بازنویسی آن پرداختیم و آن را کمی به قلم روان با حفظ امانت از نویسنده در اختیار خوانندگان محترم قرار می‌دهیم.

www.ketab.ir

۱. برای دریافت اطلاع بیشتر به منابع زیر مراجعه فرمائید:

رجال شیخ طوسی، ص ۳۱۴ و ۳۶۰؛ رجال نجاشی، ص ۲۹۵؛ فهرست طوسی، ص ۱۶۹؛ التفات، ص ۳۶۱؛ جامع الرواه، ج ۲، ص ۲۵۸ - ۲۶۰؛ رجال کشی، ص ۳۲۱؛ تنقیح المقال، ج ۳، ص ۲۳۸ - ۲۴۲؛ مجمع الرجال، ج ۶، ص ۱۲۶ - ۱۳۱؛ أعيان الشیعه، ج ۱۰، ص ۱۳۲؛ رجال ابن داود، ص ۲۸۰؛ رجال حلی، ص ۲۵۸؛ رجال برقی، ص ۳۴؛ معجم رجال الحدیث، ج ۱۸، ص ۲۹۲ - ۲۰۵ و ۳۱۰؛ التحریر الطاوسی، ص ۲۵۹؛ انتقان المقال، ص ۱۳۹ و ۳۶۷؛ محه الامال، ج ۷، ص ۷.

مقدمه آیت الله شیخ محمد تقی شوشتری رحمته الله

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلاة على محمد وآله الطاهرين.

چون در این زمان، مادیت بر مردم غالب شده و اسباب شهوت رانی زیاد گردیده و دیانت مانع از این دو است، لذا اشخاصی مغرض تا می توانند لقاء شبیه می کنند و منکر وجود صانع که از آفتاب روشن تر است (چه آفتاب یکی از مصنوعات اوست) می شوند. و اگرچه دانشمندان هر کدام به سهم خود در این موضوع کتاب نوشته و دلائل متقن دندان شکنی برای دشمن آورده، ولی هیچ کتابی در این خصوص بهتر از کتاب توحید مفضل (که مطالب آن را حضرت صادق علیه السلام امام ششم شیعه بر مفضل املاء نموده، در وقتی که جمعی از زنداقه^۱ چون ابن ابی المرعاء و ابن مقفع^۲ و ابوشاکرد دیسان^۳ و عبدالملک بصری و جمعی دیگر پیدا شده بودند که ایشان را به آنچه فرموده منکوب سازد) نیست که البته اگر از کسانی نباشد که خدا درباره آنها فرمود:

﴿وَلَوْ أَنَّا نَزَّلْنَا إِلَهُمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا

مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا﴾.^۴ یعنی: اشخاصی هستند که نفوس خبیثه دارند که اگر

ملاتکه از آسمان بر ایشان نازل گردد، و مردگان از قبرها بیرون آمده بایشان

۱. زندیقان، بی دینان.

۲. وی عبدالله روز به پسر نادریه معروف به «ابن مقفع» (۱۰۶ - ۱۴۲ هـ) از رجال و چهره های معروف ادب ایران بوده است. بسیاری از مورخان او را به زنداقه متهم کرده اند از جمله قاسم بن ابراهیم در الرد علی الزندیق اللعین ابن المقفع، و ابوریحان بیرونی در تحقیق ماللهند، ج ۳۶ و ۱۳۳، و ابوالفرج اصفهانی در انفاق، ج ۱۲، ص ۸۱، ۱۶، ص ۱۴۷-۱۴۹؛ و ابن خلکان در وفيات الاعیان، ج ۱، ص ۴۱۳؛ هشتبازی در الوزراء و الکتاب، ص ۱۰۷-و.

۳. قاضی عبدالجبار در کتاب المغنی، ج ۵، ص ۵۹ او را از رؤسای تنویه قلمداد کرده و ابن ندیم در فهرست، ص ۳۳۸ او را از مانویه بر شمرده است.

۴. سورة انعام، آیه ۱۱۱.

سخن گویند، و هر چه هست به زبان آمده و به ایشان بگویند که ایمان به وجود آورنده عالم بیاورید حاضر نیستند ایمان بیاورند.

خواه ناخواه با دیدن و خواندن این کتاب، اعتراف به وجود صانع حکیم، قادر لطیف، علیم خیبری خواهد نمود و گذشته از آن که آن حضرت به مفضل تعلیم نمود که با مطالب این کتاب آن دهری‌ها را مفحم و مجاب نماید، خودش در چند مجلس ایشان را منکوب فرمود. و نیز فرمایشات دیگر داشته که ثابت می‌کند به اهل عالم، غیر از وجود صانع، حقانیت اصل اسلام و از فرق آن امامیه شیعه اثنی عشریه را که چون مطالبی فرموده که محال است غیر از کسی که با مبدأ اتصال داشته باشد آن مطالب را بگوید.

اما آن مجالس را شیخ صدوق در کتاب توحیدش از ابی‌منصور متطّهب روایت می‌کند که گفت:

یکی از اصحابم برایم نقل کرد که من و «ابن ابی‌العوجاء» و «ابن مقفع» در مسجد الحرام بودم، ابن مقفع گفت: «این خلق را می‌بینید (و اشاره به جماعتی کرد که در مسجد دور خانه خدا طواف می‌کردند) در اینها کسی نیست که لیقت اسم انسانیت را داشته باشد مگر آن شخصی که آنجا نشسته (و اشاره به حضرت صادق علیه السلام نمودم) و باقی همه این مردم حیوانات و حشراتند!» رفیق او ابن ابی‌العوجاء به او گفت: چگونه برای این شخص این امتیاز را قائل شدی؟

گفت: چون نزد او چیزهایی دیده‌ام که نزد هیچ کس غیر از او ندیده‌ام. ابن ابی‌العوجاء در جواب گفت: باید او را امتحان کرد ببینیم این‌طور که می‌گویی است یا خیر.